

Pregledni znanstveni članak

■ Poredbenopravni prikaz pokrića odvjetničkih troškova iz osiguranja pravne zaštite¹ Loris Belanić²

Sažetak: *Odvjetnički troškovi mogu za stranke predstavljati značajan financijski teret u ostvarivanju svojih prava. Osiguranje pravne zaštite omogućuje da se taj teret prebaci „na leđa“ osiguratelja i tako olakšati strankama vođenje parničnog postupka u financijskom smislu, a što je i od utjecaja i na mogućnost ostvarivanja njihovih prava. Osiguratelj nadoknađuje pravne troškove u skladu s uvjetima osiguranja (ugovorom o osiguranju) te odredbama procesnih zakona i propisa koji određuju visinu i sadržaj odvjetničkih troškova. U radu se kreće od prikaza i analize pokrića rizika odvjetničkih troškova u njemačkom pravu te u pravima drugih država. Potom se, po uzoru na analizirano pokriće iz njemačkog prava, prikazuje pokriće rizika odvjetničkih troškova u hrvatskom pravu koje osiguratelji pravne zaštite trebaju uzeti u obzir pri formiranju pokrića OPZ-a. Na kraju, daje se prikaz sudske prakse Europskog suda u pogledu priznavanja prava na naknadu odvjetničkih troškova iz pokrića osiguranja pravne zaštite.*

Ključne riječi: *osiguranje pravne zaštite, uvjeti osiguranja, odvjetnički troškovi, osigurani rizik, poredbeno pravo.*

1. UVOD

Usljed kompleksnosti pravnog sustava, potreba za stručnom pravnom pomoći svakim danom je sve veća. Sam postupak ostvarivanja prava pred raznim tijelima nije besplatan (osim u iznimnim slučajevima). Pravni troškovi koji pri tome nastanu, među kojima su gotovo uvijek u najvećem iznosu prisutni troškovi odvjetničkog zastupanja i pružanja pravne pomoći strankama, predstavljaju značajan financijski rizik s kojim mogu biti suočeni pojedinci, ali i pravne osobe. Plaćanje pravnih troškova značajno može utjecati i na ostvarivanje prava na pristup sudu koje je zajamčeno Ustavom³ (čl. 29) i Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda⁴ (čl. 6. st. 1.). Upravo osiguranje pravne zaštite (dalje u tekstu:

¹ Ovaj rad je financiralo Sveučilište u Rijeci projektom Pravni aspekti restrukturiranja trgovačkih društava i tranzicija prema novoj kulturi korporativnog upravljanja (uniri-društva-18-43).

² dr. sc. Loris Belanić, izvanredni profesor, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet

³ Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

⁴ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, NN, Međunarodni ugovori, dalje u tekstu: MU, br. 18/97, 6/99 -

OPZ) preuzima rizik plaćanja pravnih troškova koji padaju na teret osiguranika (plaća ih OPZ umjesto osiguranika) (Ivanjko, 2005: 22-23), a čiji su dio i odvjetnički troškovi. Na taj način pokriva iz OPZ-a omogućuje osiguraniku da, u financijskom smislu, lakše prebrodi plaćanje troškova odvjetničkih usluga u situacijama kada mu je potrebna pravna pomoć. Time se ujedno omogućuje upuštanje u pravne sporove i vođenje postupka bez većeg rizika za životni standard osiguranika.⁵ Na taj način OPZ ispunjava jednu socijalnu, društveno odgovornu funkciju koja se ogleda u financijskom potpomaganju ostvarenja ranije spomenutog prava na pristup sudu (Schilasky, 1998:18; Buschbell, Hering, 2007:57).

O mogućnostima osiguranja rizika nastanka pravnih troškova, hrvatska javnost općenito, ubrojivo i ona stručna, relativno je slabo upoznata. Tome svjedoči i činjenica da je u Republici Hrvatskoj bruto zaračunata premija iz ove vrste osiguranja u 2021. iznosila tek oko 4,28 milijuna kuna.⁶ S druge strane, na području Europske unije (plus Švicarska) u 2016. bruto uplaćena premija iz osiguranja pravne zaštite iznosila je 8,724 milijardi eura, od čega samo na Njemačku otpada 3,828 milijardi eura (s brojem od preko 20 milijuna ugovorenih polica OPZ-a godišnje).⁷ Tijekom godine obradi se oko 3,5 milijuna slučajeva štete. Gotovo dvije trećine svih automobilskih vozača u Njemačkoj imaju OPZ, a također i gotovo svako drugo kućanstvo raspolaže nekim oblikom OPZ-a (Bühren, Plote, 2007:3). Sve navedene brojke govore o tome koliko značenje ima OPZ u ostalim državama Europske unije, a pogotovo u Njemačkoj.

2. ODVJETNIČKI TROŠAK KAO OSIGURANI RIZIK U NJEMAČKOM PRAVU

2.1 Općenito o osiguranju pravne zaštite u Njemačkoj

U njemačkom pravu, odredbe o OPZ-u sadržane su u Zakonu o ugovoru o osiguranju (*Versicherungsvertragsgesetz*),⁸ i to u §§ 125. do 129. Navedene odredbe rezultat su preuzimanja direktiva Europske unije,⁹ a odnose se na:

- 1) pravo osiguranika na slobodan izbor odvjetnika (osiguratelj ne smije uvjetovati plaćanje pravnih troškova izborom odvjetnika kojeg on predlaže);

pročišćeni tekst, 8/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06 i 2/10.

5 Prema jednom istraživanju čak 25% stanovnika Europske unije sudjelovalo je kao stranka u nekom sudskom sporu u proteklih 5 godina. Najviše se sporova odnosilo na radne odnose (prosječno 10,25%), zatim na stambene odnose (prosječno 8,5%), obiteljskopravne odnose (prosječno 8,38%), te na sporove iz uporabe automobila (prosječno 8,38%). Zanimljivost se odnosi na Švicarsku (koja nije članica EU-a), gdje je gotovo 50% stanovništva bilo involvirano u neki spor u posljednjih 5 godina. *Legal Disputes and Risk Awareness of Europeans, Ipsos- RIAD Survey, 2018.*

6 Usporedno s time u osiguranju od odgovornosti za uporabu motornih vozila u istoj godinu zaračunata bruto premija iznosila je 2,957 milijarde kuna a ukupno zaračunata bruto premija za sve vrste osiguranja iznosila je 11,698 milijardi kuna. 2021. tržište osiguranja u Republici Hrvatskoj, Hrvatski ured za osiguranje, 2022. str. 32, Tablica br 11.

7 The Legal Protection Insurance Market in Europe, RIAD, October 2015.

8 *Versicherungsvertragsgesetz*, BGBl. 2007., I, 2631., zadnja izmjena BGBl. 2021., I S. 2754. (dalje u tekstu: VVG).

9 Harmonizacija pravila o OPZ-u u Europskoj uniji izvorno je učinjena još Direktivom br. 87/344/EEZ, od 22. lipnja 1987., o ujednačavanju zakonskih, podzakonskih i upravnih akata koji se odnose na osiguranje troškova pravne zaštite (Council Directive 87/344/EEC of 22 June 1987 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to legal expenses insurance OJ L 185, 04.07.87, p. 0077-0080. Odredbe o OPZ-u iz spomenute „stare“ Direktive preuzete su člancima 198-205 Direktive Solventnost II (Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solventnost II) (recast) (Text with EEA relevance) OJ L 335, 17.12.2009, p. 1-155. Direktiva 2009/138/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 25. studenoga 2009. o osnivanju i obavljanju djelatnosti osiguranja i reosiguranja (Solventnost II) (preinačeno) (Tekst značajan za EGP), specijalno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 06, svezak 10, P. 153 – 307.

- 2) obvezu osiguratelja da provodi tzv. odvojenu obradu štete iz OPZ-a u odnosu na obrade štete iz ostalih vrsta osiguranje zbog sprečavanja sukoba interesa;
- 3) pravo osiguratelja da odbije pružanje osigurateljnog pokrića (tj. plaćanje pravih troškova) ukoliko osiguranik ima slabe izgleda za uspjeh, odnosno ukoliko bi osiguranik ostvarivao svoje pravne interese iz objesti.

U pogledu ugovora o osiguranju pravne zaštite mnogo značajniji izvor prava predstavljaju uvjeti osiguranja koji detaljnije uređuju pitanja iz opsega pokrića, isključenju rizika, početka i trajanja osigurateljne zaštite, plaćanja premije, o nastupu osiguranog slučaja, pravima i obvezama stranaka i dr. Svaki osiguratelj pravne zaštite donosi vlastite uvjete osiguranja, no u mnogočemu sadržaj tih uvjeta je blizak sadržaju tzv. oglednih općih uvjeta osiguranja pravne zaštite (tzv. *Musterbedingungen*) koje donosi Udruženje njemačkih osiguratelja (*Gesamtverband der Deutschen Versicherungswirtschaft* ili skraćeno: GDV). Navedeni ogledni opći uvjeti OPZ-a (*Allgemeinen Bedingungen für die Rechtsschutzversicherung* ili skraćeno: ARB) nisu pravno obvezujući, imaju karakter preporuke i djeluju „moralnom“ snagom svojeg donositelja (GDV-a) koji uživa određeni autoritet među osigurateljima a koji se prilikom donošenja vlastitih uvjeta osiguranja mogu rukovoditi načelima i okvirnim pravilima sadržanim u oglednim općim uvjetima osiguranja.

Potrebno je naglasiti da je osiguranje pravne zaštite, kao i neka druga osiguranja (npr. osiguranje od odgovornosti), izgrađeno na načelu specijalnosti osiguranih rizika (*Spezialität des versicherten Risikos*) što će reći da ne postoji neko opće osiguranje pravne zaštite koje pokriva sve pravne troškove, pa tako i troškove odvjetničkih usluga u svim onim situacijama kada je osiguraniku pravne zaštite potrebno snositi troškove pravne zaštite (načelo univerzalnosti ili totaliteta, *Prinzip der Universalität, Totalität*), već ono pokriva troškove pravne zaštite samo u pojedinim, posebno ugovorenim pravnim odnosima, područjima ili pravnim situacijama u kojima se osiguranik može naći kada mu je potrebna pravna zaštita, odnosno pravna pomoć. Ovo iz razloga što bi u tzv. općem OPZ-u bilo teško sagledati i izračunati osigurani rizik, a premija osiguranja bila bi vrlo visoka te je većina osiguranika ne bi mogla podnijeti (Harbauer, 2004:579). Stoga su se u njemačkoj osigurateljskoj praksi razvili pojedini tipovi ili vrste ugovora o OPZ-u kojima se osiguravaju troškovi pravne zaštite za određena uža pravna područja, kao što su promet, nekretnine, slobodna zanimanja, obrt, radnopravni odnosi, pravni odnosi u vezi privatnog života i dr. Moguće je ugovoriti i kombinaciju navedenih pokrića (i proširiti pokriće na članove obitelji) i time prilagoditi osigurateljno pokriće pravne zaštite individualnim potrebama svakog osiguranika.

2.2 Opseg pokrića odvjetničkih troškova

Prema uvjetima osiguranja¹⁰ osiguratelj snosi troškove naknade odvjetnika koji postupa u pravnim stvarima osiguranika. Pri tome se insistira na tzv. zakonskim

¹⁰ § 2 st. 1a ARB 75 (§ 5 st. 1a. ARB 94/2000).

naknadama odvjetnika, tj. naknadama čiji su sadržaj i visina priznate (propisane) zakonom (Harbauer, 2004:150). U Njemačkoj je to Zakon o odvjetničkim naknadama (*Rechtsanwaltsvergütungsgesetz, RVG*).¹¹ Plaćanje troškova za odvjetničku djelatnost obavlja se prema spomenutom Zakonu, a u te troškove spadaju: odvjetnička nagrada za rad, porez na dodanu vrijednost (ili neki drugi porez na promet ukoliko se kao takav primjenjuje na oporezivanje odvjetničkih naknada), naknade za korištenje poštanskih i telekomunikacijskih usluga, troškovi uredskog pisanja i potrebni troškovi putovanja. Ovi troškovi ulaze i u osigurateljno pokriće (Buschbell, Hering, 2007:247). Sa gledišta pokrića iz OPZ-a važna je i činjenica da u njemačkom pravu postoji tzv. odvjetnička isključivost zastupanja stranka u svim oblicima pružanja pravne pomoći (dakle, u formalnim postupcima pred sudovima i upravnim tijelima, ali i u neformalnom izvansudskom postupanju te pružanju pravnih savjeta i mišljenja).

2.3 Naknada za rad odvjetnika

Naknada za rad odvjetnika ulazi u temeljno pokriće odvjetničkih troškova iz osiguranja pravne zaštite. Pokrivaju se samo one naknade za rad odvjetnika čiji su nastanak i visina utemeljeni na zakonu (ranije spomenuti RVG tj. Zakon o odvjetničkim naknadama). Tako i ugovaranje visine naknade, ukoliko je ona u granicama zakonom dopuštenog iznosa, bit će predmet pokrića OPZ-a. Osiguratelj pravne zaštite ne bi bio dužan snositi odvjetničke troškove ukoliko stranka kao korisnik besplatne pravne pomoći ima pravo na njihovu nadoknadu na teret države.

Prema RVG-u naknade za rad odvjetnika mogu biti, ili okvirno određene, ili se mogu određivati prema vrijednosti predmeta, ili prema sporazumu stranaka.

Okvirne naknade za rad odvjetnika ne uzimaju u obzir vrijednosti predmeta spora, već se uzimaju u obzir sve okolnosti slučaja, npr. složenost poslova, opseg i značaj poslova, prihod i imovinsko stanje stranke i sl. (§ 14. st. 1. RVG). Kod okvirnih naknada određuje se propisom gornja i donja granica, a odvjetnik odlučuje o visini naknade po svojoj slobodnoj diskrecijskoj ocjeni. Ovakav način određivanja odvjetničkih naknada nepovoljan je za osiguratelja pravne zaštite, jer se može dogoditi da odvjetnik neopravdano odredi višu odvjetničku naknadu što može dovesti i do spora vezano sa isplatu visine pokrića odvjetničke naknade.

Određivanje naknade prema vrijednosti predmeta spora temeljno je načelo određivanja naknade za rad odvjetnika te se ono uvijek primjenjuje ukoliko zakonom nije nešto drukčije određeno (§ 2. st. 1. RVG-a). Ovo određivanje naknade za rad odvjetnika primjenjuje se u izvansudskim stvarima, sudskim postupcima iz područja građanskog prava, postupcima pred radnim i upravnim sudovima. Ovakav način određivanja odvjetničkih naknada za rad je najjasnije i najpovoljnije za osiguratelja jer je unaprijed poznato koliko iznosi odvjetnička naknada za pojedinu odvjetničku uslugu odnosno pravnu radnju koju poduzima odvjetnik.

¹¹ Rechtsanwaltsvergütungsgesetz, BGBl. 2004., I S. 718, pročišćeni tekst od 15. 3. 2022, BGBl. I S. 610., (dalje u tekstu: RVG).

Zakonom je dopušteno da stranka i odvjetnik sklope ugovor o odvjetničkoj naknadi (§ 4 RVG-a) pri čemu ugovorena visina odvjetničke naknade može biti i veća od one propisane zakonom. Pri tome treba obratiti pozornost na to da osiguratelj pravne zaštite nadoknađuje odvjetničke naknade samo u visini koja je zakonski propisana. U praksi se savjetuje da se prilikom sklapanja ugovora o odvjetničkoj naknadi (koji mora biti u pisanom obliku) upozori stranku (osiguranika pravne zaštite) da OPZ ne snosi ugovorene odvjetničke naknade iznad zakonskih granica te da se takvo upozorenje naznači i u samom ugovoru. Razlog za ovakvo ograničenje odvjetničkih naknada, na visinu koja je zakonski propisana, leži u tome što se rizici troškova pravne zaštite ne bi mogli osigurati ako ne postoji mogućnost jasnog i točnog izračunavanja njihove visine, kao što je to slučaj kada je odvjetniku i stranci (osiguraniku) ostavljena mogućnost proizvoljnog ugovaranja naknada.

2.4 Troškovi poreza na dodanu vrijednost

Pitanje plaćanja troškova poreza na dodatnu vrijednost (dalje: PDV) koji se obračunava na odvjetničku naknadu za rad javlja se kod postojanja osigurateljnog pokrića u sporovima osiguranika koji su ovlaštenici odbitka predporeza, a spor se tiče njihove poslovne djelatnosti (npr. obrtnici, trgovačka društva i slično). Prema praksi njemačkih osiguratelja pravne zaštite, u tom se slučaju ne pokrivaju se troškovi PDV-a (koji se obračunava na odvjetničku naknadu za rad). Tada, osiguratelji u praksi plaćaju odvjetničke naknade u *neto* iznosu (iznos umanjen za PDV) (Harbauer, 2004:57). Ovo se navodi i kao pogrešna praksa. Naime, trebalo bi postupiti tako da osiguranik istakne zahtjev za povrat plaćenog poreza, pri čemu bi se taj iznos isplatio osiguratelju, tako da osiguratelj u tom slučaju plaća odvjetničku naknadu u *bruto* iznosu (Buschbell i Hering, 2007:250). Ukoliko se radi osiguraniku koji nema pravo na odbitak predporeza (npr. pojedinci fizičke osobe koje ne obavljaju poslovnu djelatnost), tada se prilikom plaćanja troškova pravne zaštite plaćaju i troškovi PDV-a, tj. osiguratelji plaćaju odvjetničku naknadu u bruto iznosu.

2.5 Troškovi puta i dnevnice

Troškovi puta i dnevnica odvjetnika, prema uvjetima osiguranja, ulaze u standardno pokriće odvjetničkih troškova. Predviđena su i određena ograničenja. Osiguratelj pokriva samo troškove putovanja odvjetnika čije je sjedište ureda na području mjesne nadležnosti suda pred kojim se vodi postupak osiguranika.¹² Ukoliko stranka odabere odvjetnika koji nema sjedište na području nadležnog suda ili tijela koje vodi postupak, troškovi putovanja takvog odvjetnika od nadležnog tijela ili suda neće biti predmet pokrića OPZ-a (Van Bühren i Plote, 2007, 105); predmet osigurateljskog pokrića bit će svi ostali odvjetnički troškovi umanjeni za iznos troškova putovanja. Osiguratelj mora upozoriti osiguranika na to da se iz OPZ-a ne snose troškovi putovanja odvjetnika koji nema sjedište na području nadležnog suda, ali ako prihvati izbor takvog odvjetnika od strane osiguranika, tada se više ne bi mogao pozivati na to da neće snositi povećane

¹² § 2. f. 1a ARB 75, § 5. st. 1a. ARB 94/2000.

troškove koji bi mogli nastati zastupanjem od strane takvog odvjetnika (Harbauer, 2004:168).

Ova ograničenja ne odnose se na troškove putovanja kod poduzimanja, tzv. vanjskih dokaznih ročišta u okviru sudske pomoći, npr. provođenje očevida pred sudom ili izvođenje dokaza pred udaljenim zamoljenim sudom. Osiguratelj pokriva i troškove opunomoćenog odvjetnika pred zamoljenim sudom, stoga za osiguranika postoji mogućnost izbora pokrića troškova za izvođenje udaljenih dokaza: hoće li se koristiti već ovlaštenim odvjetnikom ili će se poslužiti drugim odvjetnikom pred zamoljenim sudom (Buschbell, Hering, 2007:248).

2.6 Odvjetnički troškovi u inozemstvu

U osigurateljno pokriva ulaze i iznosi odvjetničkih troškova inozemnih odvjetnika kada potreba za pravnom zaštitom postoji u inozemstvu.¹³ Kada osigurani slučaj nastane u inozemstvu osiguranik ima mogućnost izbora između odabira stranog odvjetnika koji će mu pružati pravnu pomoć u inozemstvu ili će odabrati domaćeg odvjetnika.¹⁴ Osiguratelj preuzima odvjetničke troškove i jednog i drugog odvjetnika (Van Bühren, Plote, 2007:108). Bitno je napomenuti da u onim zemljama gdje visina odvjetničkih naknada i troškova nije regulirana propisom, osiguratelj snosi odvjetničke naknade za inozemne odvjetnike prema uobičajenim iznosima (Van Bühren, Plote, 2007:108). U Njemačkoj, i u onim zemljama gdje postoji zakonom propisana ili nekim drugim propisom utvrđena visina odvjetničkih naknada (npr. Odvjetnička tarifa u Hrvatskoj) osiguratelj pokriva samo zakonom utvrđene tj. propisane iznose.

2.7 Naknada odvjetniku za naplaćivanje iznosa od trećih

U odvjetničku naknadu za rad spada i naknada na koju odvjetnik ima pravo kada naplaćuje od trećih iznose za svoju stranku, tj. osiguranika. Postoji dvojba pokriva li OPZ i takvu naknadu. Prema jednima, osiguratelj ne bi trebao snositi takvu naknadu ako postoji obveza protivnika osiguranika na plaćanje takve naknade (Harbauer, 2004: 160). Prema drugima, osiguratelj bi trebao snositi i troškove takve naknade odvjetniku, jer je obveza osiguratelja na snošenje troškova naknade neovisna o obvezi protivnika osiguranika da je on plati (Buschbell, Hering, 2007:249). Jedini uvjet koji se postavlja je da takva naknada ne povećava nepotrebno troškove pravne zaštite. Nepotrebno povećanje troškova pravne zaštite postoji kada osiguranik ne bi mogao sam nadzirati dospjeće i visinu plaćanja novčanih obveza svojih protivnika (dužnika) ili bi takav nadzor bio otežan.¹⁵

¹³ § 5 st. 1. toč b. ARB 94/2000.

¹⁴ Da bi domaći odvjetnik pružao pravnu pomoć u inozemstvu u vidu zastupanja stranke pred nadležnim sudom / tijekom morao bi imati za to odobrenje koje se daje u skladu s propisima odnosno inozemne države. Stoga se u ovom slučaju njegova pravna pomoć može orijentirati na pronalaženje odvjetnika u inozemstvu i korespondencija s njime.

¹⁵ Landgericht Hagen (Zemaljski sud u Hagenu), Zeitschrift für Schadensrecht, god. 1990., str. 15.

2.8 Troškovi odvjetničkog zastupanja kada odvjetnik zastupa sam sebe

Jedan od predmeta OPZ-a jest oslobađanje osiguranika od snošenja odvjetničkih naknada. Opravdano se postavlja pitanje što je s nadoknadom odvjetničkih naknada kada odvjetnik, kao osiguranik, sam sebe zastupa u pravnim postupcima. Polazi se od mišljenja kako odvjetnik protiv samoga sebe ne može postaviti zahtjev za naknadom odvjetničkih naknada i troškova za zastupanje samog sebe u pravnim postupcima, pa posljedično tome ne bi postojala ni obveza osiguratelja snošenja takvih troškova i naknada (Harbauer, 2004:161). Nasuprot tomu, ostali troškovi postupka koji nisu odvjetnički troškovi, kao troškovi protivne strane, troškovi vještaka, sudski troškovi ili troškovi tijela koje vodi postupak spadali bi u opseg pokrića osiguratelja pravne zaštite (Van Bühren, Plote, 2007:106-107).

2.9 Predujam

Odvjetnik ima pravo, po § 8 RVG, zahtijevati i plaćanje predujma od osiguranika naknade i izdatke koji će nastati u budućnosti. Ovo pogotovo dolazi u obzir kada predstoji vođenje postupaka, kada bi odvjetnik bez predujmova za poduzimanje radnji djelovao poput zajmodavca snoseći sam troškove odvjetničkih naknada. Ukoliko odvjetnik zatraži plaćanje predujma, takav se iznos tretira kao i svaka druga naknada odvjetniku, stoga postoji i obveza osiguratelja na njezino preuzimanje (Harbauer, 2004:159). Plaćanjem predujma odvjetnik se na vrijeme može zaštititi i od neplaćanja usluga koje je pružio, ako kasnije, uslijed promjene odvjetnika, osiguranik naznači osiguratelju da više ne vrši isplate dosadašnjem odvjetniku već novom odvjetniku (Van Bühren, Plote, 2007:108).

3. ODVJETNIČKI TROŠAK KAO OSIGURANI RIZIK U POREDBENOM PRAVU

3.1 Francuska

Karakteristično za francuske osiguratelje pravne zaštite je što oni pružaju svojim osiguranicima usluge novčanog karaktera (plaćanje pravnih troškova), ali i usluge nenovčanog karaktera, odnosno usluge u naturi, koje se sastoje u davanju pravnih savjeta, ali i u mogućnosti zastupanja osiguranika od strane osiguratelja, tj. njihovih pravnih suradnika u raznim izvansudskim postupcima (Kilian, 1999:33-34). Kada je potrebno pokrenuti sudski postupak, tada je obavezno korištenje odvjetnika. Zapravo sam postupak ostvarivanja prava iz osigurateljskog pokrića teče u tri stupnja (Schröder-Frerkes, 1991:91). U tzv. prvom stupnju zaposlenici osiguratelja pravnog obrazovanja daju pravne savjete i mišljenja kako da osiguranik riješi neki pravni problem. U tzv. drugom stupnju osiguratelj je ovlašten voditi izvansudske postupke u kojima zaposlenici osiguratelja pravne struke zastupaju i daju pravne savjete osiguraniku u cilju postizanja nagodbe između njega i protivne strane (tzv. *conciliation*). Ukoliko takvo nastojanje osiguratelja ne riješi pravni spor, već se stranke odluče za sudski postupak, tada osiguratelj snosi troškove sudskog postupka, troškove angažiranja odvjetnika u takvim sudskim

postupcima te troškove eventualnih vještaka (Werner, 1985:107). Francuski osiguratelji pravne zaštite priznaju pravo na slobodan izbor odvjetnika, ali osiguranik može izbor odvjetnika prepustiti i osiguratelju.

3.2 Italija

Također, i za talijansko pravo je karakteristično da odvjetnički monopol postoji samo u pogledu zastupanja na sudu (Kilian, 1999:41). Izvansudsko savjetovanje i zastupanje mogu obavljati i ostali pravници koji nisu odvjetnici, a koji se često pojavljuju kao suradnici ili zaposlenici osiguratelja pravne zaštite koji onda po prijavljenom osiguranom slučaju pružaju pravne savjete osiguranicima ili ih zastupaju u izvansudskim postupcima. Time se i u Italiji omogućuje osigurateljima pravne zaštite pružati usluge ne samo u obliku snošenja pravnih (odvjetničkih) troškova, već i u naturi (činidba na *facere*) – pravnim savjetovanjem i zastupanjem (Boni, 2003:48, 52-52). U slučaju ako postoji potreba zastupanja na sudu, takve poslove mogu obavljati isključivo odvjetnici, pa tada osiguratelji snose i odvjetnički trošak. U Italiji stranka i odvjetnik mogu slobodno ugovoriti visinu odvjetničkog honorara (art 2233 st. 1. CC-a), što nepovoljno djeluje na razvoj OPZ-a, upravo zbog nemogućnosti predviđanja visine odvjetničkih troškova (Kilian, 1999:42).

3.3 Belgija

Karakteristično je za belgijske osiguratelje pravne zaštite da su ovlaštteni pokušati izvansudsko rješavanje sporova između svojeg osiguranika i njegovog protivnika. Ali ako osiguranik odbije prijedlog izvansudske nagodbe i odluči se na vođenje sudskog postupka, tada je osiguratelj obvezan snositi troškove pravne zaštite (Kilian, 1999:28-29). Sam osiguranik ima pravo na slobodan izbor odvjetnika (Schröder-Frerkes, 1991:146), ali osiguratelj može imenovati odvjetnika osiguraniku ako ga ovaj nije izabrao, a postoji potreba ostvarivanja pravnih interesa pred sudom (Werner, 1985:154). Belgijski odvjetnici imaju isključivo pravo na zastupanje stranaka pred sudom, ali u pogledu davanja savjeta i izvansudskog zastupanja stranaka takav monopol ne postoji, što omogućuje osigurateljima pravne zaštite korištenje vlastitih djelatnika pravne struke u izvansudskom zastupanju i savjetovanju svojih osiguranika (Kilian, 1999: 28). Što se tiče visine odvjetničkog honorara vrijedi načelo slobodnog ugovaranja, ali to načelo može biti ograničeno nadležnošću odvjetničke komore donositi pravila o visini honorara ili sniziti one ugovorne naknade honorara koje su previsoke (Kilian, 1999: 29). U svakom slučaju, sloboda ugovaranja visine odvjetničkog honorara nepovoljno utječe na mogućnost izračunavanja premija OPZ-a (Werner, 1985:163). Od utjecaja na naknadu odvjetničkih troškova od strane osiguratelja zasigurno su i odredbe čl. 1018. belgijskog *Code Judiciaire / Gerechtelijk Wetboek* po kojima svaka stranka mora snositi troškove svojeg odvjetnika neovisno o ishodu postupka, odnosno troškovi odvjetnika se ne nadoknađuju od protivne strane koja je izgubila spor (nadoknađuju se samo troškovi suda).

3.4 Austrija

U austrijskom pravu, iako načelno postoji pravo osiguranika na slobodan izbor odvjetnika (§ 158k st. 1. austrijskog VVG-a), ipak je moguće postojanje stanovitih ograničenja. Ograničenja izbora odvjetnika sastoje se u tome da VVG dopušta da se ugovorom o OPZ-u odredi kako osiguranik može birati odvjetnika za zastupanje između kruga odvjetnika koji imaju ured u mjestu u kojem se vodi prvostupanjski sudski ili upravni postupak. Ako u jednom takvom mjestu nema barem četiri odvjetnička ureda, tada se odvjetnika može izabrati s područja nadležnosti višeg suda.

Za austrijsko pravo je karakteristično da je za odvjetnike pridržano isključivo pravo zastupanja stranaka, kako u postupcima pred sudovima i drugim tijelima, tako u izvansudskom zastupanju i davanju savjeta svojim klijentima (strankama) (Kilian, 1999:50). Međutim, ipak ne postoji propis koji bi sprječavao, odnosno sankcionirao, da i osobe pravne struke koje nisu odvjetnici, obavljaju zastupanje stranaka u izvansudskim postupcima i davanju pravnih savjeta. Ovo ipak ostavlja mogućnost da se osiguratelji u izvansudskom rješavanju stvari koriste svojim zaposlenicima pravne struke, mada je u praksi to rijetko te većina osiguratelja upućuje na stručnu pomoć odvjetnika (Schröder-Frerkes, 1991:60-61). U pogledu određivanja visine odvjetničkog honorara vrijedi načelo slobodnog ugovaranja, ali je ono u više navrata ograničeno. Ponajprije, visina honorara ne može biti u nerazmjeru s vrijednosti predmeta spora ili protivna prirodi odnosa. Ukoliko izostane ugovaranje honorara, tada se primjenjuju odredbe Zakona o odvjetničkoj tarifi (*Rechtsanwaltstarif-Gesetz, RATG*) čija se primjena odnosi na postupke pred parničnim i izbranim sudovima te na kaznene postupke pokrenute privatnom tužbom (Kilian, 1999:51). Na ostale postupke, a i ukoliko visina honorara nije ugovorena primjenjuje se tzv. autonomne smjernice o odvjetničkom honoraru koje donosi austrijska odvjetnička komora. Ovakva ograničenja slobode ugovaranja visine odvjetničkog honorara te postojanje propisa i smjernica kojima se honorar može odrediti od velike su važnosti za razvoj OPZ-a u Austriji, jer se propisivanjem visine odvjetničkog honorara utječe i na mogućnost lakšeg izračuna premije osiguranja. Posljedično tome i u uvjetima osiguranja austrijskih osiguratelja pravne zaštite (čl. 6. toč. 6.1. ARB 2007) određeno je da osiguratelj preuzima samo odvjetničke honorare koji su ili određeni propisima, tj. RATG-om ili smjernicama odvjetničke tarife. Dakle, osiguratelji pravne zaštite u Austriji sukladno uvjetima osiguranja ne nadoknađuju troškove odvjetničkog honorara koji je slobodno ugovoren.

3.5 Nizozemska

Ponajprije treba naglasiti kako u Nizozemskoj ne postoji odvjetnički monopol, kako u pogledu davanja savjeta, tako ni u pogledu zastupanja klijenata pred sudom ili drugim nadležnim tijelima (Kilian, 1999, 46-47). Ovo pak znači, da nizozemski osiguratelji pravne zaštite, odnosno njihovi zaposlenici pravne struke mogu davati pravne savjete osiguranicima, ali mogu i zastupati osiguranika u sudskim i drugim postupcima. No, ne samo to, već nizozemski osiguratelji pravne zaštite mogu čak zapošljavati i odvjetnike koji će onda po povoljnijoj tarifi

pružati pravne usluge savjetovanja i zastupanja osiguranika u raznim pravnim postupcima, nego što bi to bio vanjski odvjetnik (Kilian, 1999:47, Moerland, 2006:8,10). Problem koji se ovdje javlja je pravo na slobodan izbor odvjetnika na kojemu inzistira nizozemska odvjetnička komora i postavljanje (imenovanje) odvjetnika-zastupnika osiguraniku iz redova osigurateljevih zaposlenika (čime se zapravo narušava pravo na slobodan izbor odvjetnika), posljedica čega je stalan sukob između Komore i osiguratelja pravne zaštite (Kilian, 1999:47). Međutim, naglašava se kako osiguratelji pravne zaštite raspolažu sa velikim brojem pravnih savjetnika i djelatnika koji su u pravilu specijalizirani za pojedina pravna područja, te tako mogu pružati kvalitetniju uslugu osiguranicima, nego pojedine privatne odvjetničke kancelarije koje imaju mali broj zaposlenih odvjetnika i pravnih savjetnika koji po specijalnosti ne mogu pokriti sva pravna područja kao osiguratelji. Nadalje, u Nizozemskoj se gotovo 90% prijavljenih osiguranih slučajeva rješava izvansudski, a u svega 10% slučajeva vode se sudski postupci, od čega se u samo 4 % slučajeva povjerava na vođenje sudskih postupaka vanjskim odvjetnicima. Zbog ovako velikog broja rješavanja prijavljenih slučajeva izvansudskim načinom, OPZ je u Nizozemskoj postalo sinonim za alternativne načine rješavanja pravnih sporova (Moerland, 2006:7-10).

3.6 Španjolska

Kao i u većini ostalih europskih zemalja, i u Španjolskoj je profesionalno pružanje pravne pomoći, koje uključuje zastupanje stranaka pred sudom i davanje pravnih savjeta, isključivo rezervirano za odvjetnike. Međutim, španjolski osiguratelji pravne zaštite ovlaštteni su zapošljavati odvjetnike koje potom mogu preporučiti svojim osiguranicima u korištenju usluga pravne zaštite. Položaj zaposlenih odvjetnika kod osiguratelja je takav da su potpuno samostalni u svom radu, nisu dužni postupati po naputcima osiguratelja, a sve u cilju što kvalitetnije zaštite prava stranaka (osiguranika). Nadalje, iako postoji pravo osiguratelja da osiguraniku predloži odvjetnika s kojim je u radnom odnosu, to ne utječe na postojanje prava slobodnog izbora odvjetnika koje pripada osiguraniku, ukoliko je isti nezadovoljan predloženim izborom odvjetnika od strane osiguratelja. Pored toga, odvjetnici zaposleni kod osiguratelja pravne zaštite u pravilu su u dopunskom radnom odnosu te mogu obavljati i samostalnu praksu. Sami odvjetnički troškovi obračunavaju se po tarifama lokalnih odvjetničkih komora, no nije isključeno i da odvjetnici koji su u dopunskom radnom odnosu s osigurateljem, osiguranicima obračunavaju usluge i po jeftinijoj tarifi (koje snosi osiguratelj) (Kilian, 1999:53).

4. ODVJETNIČKI TROŠAK KAO OSIGURANI RIZIK U HRVATSKOM PRAVU

4.1 Općenito o osiguranju pravne zaštite u Hrvatskoj

Temeljne odredbe o osiguranju pravne zaštite u hrvatskom pravu nalaze se u člancima 346., 347. i 348. Zakona o osiguranju.¹⁶ Navedenim odredbama u hrvatsko pravo preuzete su ranije spomenute odredbe Direktive Solventnost II

¹⁶ Zakon o osiguranju, Narodne novine, br. 30/15., 112/18., 63/20, 133/20, dalje: ZO.

u djelu koje se odnose na osiguranju pravne zaštite. Tako je propisano da se osiguratelj pravne zaštite obvezuje, temeljem uplaćene premije, naknaditi troškove pravne zaštite i pružati i druge usluge¹⁷ izravno povezane sa pokrićem osiguranja koje se odnosi na osiguranje troškova prave zaštite, a posebno u vezi obrane ili zastupanja osiguranika u različitim pravnim postupcima (građanskim, kaznenim, upravnim) ili u izvansudskim postupcima u vezi naknade štete koju je pretrpio osiguranik (čl. 346 st. 1. ZO). Propisane su i različite metode za upravljanje odštetim zahtjevima u osiguranju pravne zaštite (čl. 347. ZO), a što je u cilju sprječavanja sukoba interesa između osiguranika i osiguratelja.¹⁸ Te se metode svode na različite oblike odvojene obrade štete, primjerice da zaposlenici društva za osiguranje koji obrađuju štete u vezi sa osiguranjem pravne zaštite ne obavljaju takve poslove obrade šteta za ostale vrste osiguranja, ili pak da se obrade štete povjeri samostalnom društvu sa zasebnom pravnom osobnošću čiji djelatnici neće obavljati poslove obrade štete u drugom povezanom društvu. Konačno, u čl. 348. ZO, osiguraniku je izričito priznato pravo na slobodan izbor odvjetnika.

Police (ugovore) osiguranja pravne zaštite koje su prisutne na hrvatskom tržištu osiguranja možemo podijeliti u dvije skupine: samostalne police osiguranja pravne zaštite i tzv. *add on* police OPZ-a koje se sklapaju uz neku drugu, glavnu vrstu osiguranja, primjerice osiguranja od odgovornosti te takve police ne mogu opstojati samostalno.¹⁹ U posljednje vrijeme prisutne su i samostalne police osiguranja pravne zaštite kao i odgovarajući uvjeti osiguranja kojima se pruža široko pokriće troškova pravne zaštite iz područja privatnog života fizički osoba.²⁰ Postoje i samostalne police osiguranja pravne zaštite koje imaju uže pokriće, tj. odnose na samo pojedino pravno područje, odnosno pojedinu djelatnost.²¹

Ono što je u Hrvatskoj pozitivna činjenica za daljnji razvoj OPZ-a, to je svakako postojanje raznih propisa (od zakona do podzakonskih propisa i tarifa) kojima

- ¹⁷ Sa stajališta prava osiguranja nije nedopušteno da osiguratelj pruža usluge u naturi (Pavić, 2009:144). No, pitanje je, bi li osiguratelju pravne zaštite bilo pravno dopušteno izvršiti činidbu u naturi kod OPZ-a. Razlog tomu je što činidba u naturi kod OPZ-a predstavlja obavljanje radnji kojima se pruža pravna zaštita (zastupanje u pravnim postupcima, davanje pravnih savjeta, sastavljanje isprava, ugovora, oporuka, izjava i dr.). Obavljanje takvih radnji kojima se pruža pravna zaštita predstavlja pružanje pravne pomoći, a pružanjem pravne pomoći kao zanimanjem mogu se isključivo baviti samo odvjetnici (čl. 5. st. 1. Zakona o odvjetništvu, Narodne novine, br. 9/94., 117/08., 50/09., 75/09., 18/11., 126/11.). Odakle proizlazi da u hrvatskom pravu, (a i u nekim stranim pravima, npr. u njemačkom pravu) ne postoji mogućnost osiguratelja pravne zaštite da pruža u naturi radnje pravne zaštite, već je to isključivo rezervirano za odvjetnike, profesionalce koji se brinu o ostvarenju prava svojih klijenata, osiguranika OPZ-a.
- ¹⁸ Do sukoba interesa najčešće može doći kada usluge OPZ-a pružaju tzv. kompozitni osiguratelji (naročito kada oštećenik-osiguranik pravne zaštite postavlja zahtjeve prema osiguratelju od odgovornosti, a koji je ujedno i osiguratelj pravne zaštite, pa postoji bojazan od neopravdane uskrate pokrića pravnih troškova) ili kada međusobno suprotstavljene stranke u istom postupku imaju sklopljen ugovor o OPZ-u s istim osigurateljem.
- ¹⁹ Npr. police sklopljene prema Uvjetima za osiguranje troškova kazneno pravne zaštite i novčane naknade za ozljede vozaču odgovornom za prometnu nezgodu (AO plus), Croatia osiguranje d.d., u primjeni od 4. 6. 2018. Ovo osigurateljno pokriće odnosi se na naknadu troškova zastupanja osiguranika u kaznenom postupku koji je pokrenut protiv osiguranika radi prometne nezgode, koju je isti skrivio uporabom osiguranog motornog vozila (čl. 2. st. 1. toč. 1 Uvjeta). Izrijekom je u uvjetima naglašeno da se navedeno osiguranje sklapa istovremeno i isključivo na polici obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti ugovorenog u Croatia osiguranju d.d. (čl. 2 st. 2 Uvjeta).
- ²⁰ Npr. Posebni uvjeti za osiguranje troškova pravne zaštite za fizičke osobe koje ne obavljaju samostalnu djelatnost – Premium, Ergo osiguranje d.d., u primjeni od 28. 5. 2018., prema kojima se opseg pokrića odnosi na pravnu zaštitu osiguranika i članove njegove obitelji u slučaju u slučaju ostvarenja prava na naknadu štete, osiguranje pravne zaštite u kaznenim i prekršajnim stvarima općenito, pravne zaštite kaznenim i prekršajnim stvarima u vezi uporabe motornog vozila, osiguranje troškova pravne zaštite na području obveznog i stvarnog prava, osiguranje troškova pravne zaštite na području upravnog prava u vezi s vozilom i prometom za ostvarenje pravnih interesa u prometnopravnim stvarima; osiguranje troškova pravne zaštite na području radnog prava za ostvarenje pravnih interesa iz radnopravnih odnosa u odnosu na zahtjeve iz rada i u vezi s radom pred poslodavcem te u sudskom postupku pred radnim sudom, kao i za ostvarenje pravnih interesa iz javnopravnih službeničkih odnosa i s radom povezanih odnosa pred upravnim tijelima i upravnim sudovima (čl. 3 Posebnih uvjeta).
- ²¹ Npr. Opći uvjeti za osiguranje troškova pravne zaštite uslijed uporabe vozila, Uniqa osiguranje d.d., u primjeni od 3. 2. 2014. Ovim osiguranjem pokriveni su troškovi osiguranika u kaznenom ili prekršajnom postupku (uključivši i troškove zastupanja) koji je protiv istog pokrenut radi prometne nezgode, koju je skrivio uporabom motornog vozila osiguranog policom od autoodgovornosti (čl. 2. Uvjeta).

u točno uređeni sadržaj i visina pojedinih pravnih troškova (suda, odvjetnika, vještaka, tumača, svjedoka itd.). Točno postavljena mjerila u tim propisima o određivanju visine pojedinih pravnih troškova omogućuje osigurateljima, sada, a i ubuduće, da na temelju metoda aktuarske matematike izračunaju izloženost i visinu pojedinih pravnih troškova (šteta) kao rizika koje pokriva ova vrsta osiguranja. U nastavku prikazujemo odvojeno pojedine vrste odvjetničkih troškova prema uslugama odnosno prema radnjama za koje je predviđeno plaćanje naknade (najčešće Odvjetničkom tarifom). Upravo takve radnje za koje je predviđeno plaćanje naknada osiguratelji pravne zaštite trebaju uzeti u obzir pri formiranju pokrića OPZ-a.

4.2 Opseg pokrića odvjetničkih troškova

Odvjetnički troškovi kao dio pravnih troškova predstavljaju predmet pokrića OPZ-a. U Republici Hrvatskoj visina i sadržaj odvjetničkih troškova određena je Tarifom o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika od 27. listopada 2012.²² U Glavi prvoj Tarife (st. 2.) određeno je da odvjetnički troškovi, odnosno troškovi zastupanja predstavljaju odvjetničke usluge uvećane za porez na dodanu vrijednost (odvjetnička nagrada s porezom), te izdaci potrebni za izvršenje posla. Troškove zastupanja obvezan je platiti naručitelj usluge, tj. stranka.²³ Dakle, u opseg odvjetničkih troškova koji bi ulazili u osigurateljno pokriće, bile bi nagrade odvjetnicima za njihov rad (troškovi odvjetničkih usluga) te materijalni izdaci a koje su stranke dužne platiti odvjetnicima ili odvjetničkim društvima za radnje obavljene po punomoći ili rješenju nadležnog tijela, temeljem Zakona o odvjetništvu (st. 1. Glava 1. Tarife).

Odvjetnička tarifa propisuje odvjetničke nagrade posebno za svaku vrstu postupka²⁴ i počiva na načelu da nagrada pripada odvjetniku za svaku pojedinu izvršenu radnju (Vičić, 2011:134).

Analizirajući praksu njemačkih osiguratelja pravne zaštite u pokrivanju odvjetničkih troškova i dosadašnja hrvatska iskustva u OPZ-u, može se doći do određenih prijedloga *de lege ferenda* i za hrvatske osiguratelje za ubuduće preuzimanje ove vrste opsega pokrića.

Načelo koje njemački osiguratelji pravne zaštite primjenjuju u snošenju odvjetničkih troškova je tzv. načelo legaliteta, odnosno nose se samo oni troškovi koji su unaprijed propisom određeni u sadržajnom smislu kao i visinom iznosa. Snošenje odvjetničkih troškova u RH možemo prikazati onako kako je to prikazano u Tarifi, kao temeljnom propisu koji određuje pitanja vrste i visine naknada za odvjetničke nagrade i izdatke.

²² Tarifa je objavljena u Narodnim novinama, br. 142/12, s izmjenama i dopunama objavljenim u Narodnim novinama br. 103/14., 118/14., 107/15., 37/22. (dalje u tekstu: Tarifa).

²³ Ako postoji osigurateljno pokriće OPZ-a, tada osiguratelj ima obvezu prema stranci snositi takve troškove. Osiguratelj nije nikada u obvezi prema odvjetniku, jer s njime nije ni u kakvom pravnom odnosu. Postoje samo pravni odnosi između stranke i njezinog odvjetnika te između osiguranika (stranke) i osiguratelja.

²⁴ Kazneni postupak, prekršajni postupak, pamični postupak, ovršni postupak, stečajni postupak, izvanpamični postupak, upravni postupak, upravni spor, postupak za upis u sudski registar, postupak zaštite prava pred poslodavcem, postupak pred Ustavnim sudom te različiti ostali postupci. Posebno su propisane nagrade za, u praksi česte radnje odvjetnika, a koje nisu vezane posebno uz određene postupke kao što su: sastavljanje isprava, pravni savjeti i mišljenja, sudjelovanje na konferencijama, razmatranje spisa, izvid pravomoćnosti i ovršnosti, pribavljanje isprava za stranku te dopisi i opomene.

4.3 Osigurateljsko pokriće odvjetničkih nagrada

U parničnom postupku vrijednost predmeta spora je temelj za određivanje visine odvjetničke naknade (nagrade) koja se odnosi na poduzimanje pojedinih parničnih radnji (Tbr. 7. toč. 1.).²⁵ Kada govorimo o eventualnom prijedlogu osigurateljnog pokrića pravne zaštite ono bi svakako trebalo obuhvaćati odvjetničku nagradu koja se odnosi na sastavljanje tužbi i različitih podnesaka u parničnom postupku kao što su: tužba, protutužba, prijedlog (npr. prijedlog za povratak u prijašnje stanje, prijedlog za izdavanje privremenih mjera), zahtjev, odgovor na tužbu, prigovor (npr. prigovor protiv platnog naloga), itd. (Tbr. 7. i 8.). Osim navedenog, a u cilju pružanja adekvatnog osigurateljnog pokrića, potrebno je da istim budu obuhvaćene i odvjetničke nagrade za zastupanje na ročištima pred sudom prvog stupnja, za raspravu pred sudom drugog stupnja kao i nagradu za nazočnost očevidu (Tbr. 9). Konačno, osiguratelj bi trebao snositi i iznose odvjetničke nagrade za sastavljanje redovnih pravnih lijekova protiv presude i rješenja, kao i odgovor na takve pravne lijekove, a također i odvjetničke nagrade za sastavljanje izvanrednih pravnih lijekova i odgovor na njih.

S druge strane, odvjetničke nagrade koje se isplaćuju za poduzete odvjetničke usluge/radnje koje nisu nužno vezane za zastupanje u nekom sudskom postupku u kojem se ostvaruju pravni interesi stranaka-osiguranika, ne ulaze u osigurateljno pokriće pravne zaštite. Točnije, te se odvjetničke usluge ne vezuju uz situaciju koju se može okvalificirati kao nastanak osiguranog slučaja u OPZ-u (npr. postojanje spora), pa i nagrada za takve odvjetničke usluge ne bi ulazila u osigurateljno pokriće.²⁶ Radi se o raznim odvjetničkim uslugama koje su nabrojane i opisane u Tbr. 29. do 33., kao što su: sastavljanje ugovora i isprave o raznim pravnim poslovima, razne izjave volje, sastavljanje oporuke, sudjelovanje odvjetnika na konferencijama i sastancima, pribavljanje različitih isprava i izvadaka za stranku, sastavljanje raznih dopisa, obavijesti i opomene. No, ako je poduzimanje takvih radnji neposredno vezano uz ostvarivanje prava osiguranika u sudskom postupku tada bi odvjetničke nagrade (i ostali troškovi) za poduzete takve radnje ulazile u osigurateljno pokriće pravne zaštite.

Nagrada za davanje pravnih savjeta i mišljenja (usmeno ili pismeno – Tbr. 30.) načelno ne bi bila posebno pokrivena. Ali ako se pravno savjetovanje odnosi na neku pravnu situaciju koja se može okvalificirati kao osigurani slučaj u smislu OPZ-a, tada bi nagrada za takvo pravno savjetovanje ulazila u osigurateljno pokriće. Napominjemo da u njemačkom pravu odvjetnička nagrada za pravno savjetovanje je jedini pravni trošak koji ulazi u osigurateljno pokriće u tzv. obiteljskopравnim i nasljednopravnim stvarima.

²⁵ Za određene vrste sporova u kojima se ne može utvrditi vrijednost predmeta spora, odvjetničke naknade su određene fiksno samom Tarifom (Tbr. 7. st. 2.). Primjerice, ovdje bi spadali sporovi radi smetanja posjeda, sporovi radi služnosti, iz stambenih odnosa (otkazi, iseljenja, utvrđenja), radi razvoda braka, poništenju ili utvrđivanju postojanja braka, sporovi u vezi s utvrđivanjem očinstva i čuvanja malodobne djece itd.

²⁶ Naprotiv, ako se radi o odvjetničkim uslugama koje se odnose na pravnu situaciju koja se može tretirati kao nastanak osiguranog slučaja u smislu OPZ-a, tada bi trebalo postojati osigurateljno pokriće.

4.4 Osigurateljsko pokriće odvjetničkih izdataka

Odvjetnički izdaci predstavljaju stvarne izdatke koji su potrebni za obavljanje poslova povjerenih odvjetniku (Tbr. 44.). Ovdje bi prema glavi drugoj Tarife (Tbr. 44. do 47.) spadali: izdaci za poštanske, telefonske i bankarske usluge, putni troškovi, stvarni troškovi obavljanja poslova izvan pisarnice, troškovi dnevnice te troškovi smještaja u hotelu (osim hotela s pet zvjezdica) ukoliko odvjetnik mora ostati na putu izvan sjedišta ureda više od jednog dana ili mora prenoćiti u hotelu. Ono što je bitno naglasiti da potencijalno svi troškovi u obliku odvjetničkih izdataka ne mogu biti predmet pokrića OPZ-a. U pravilu to mogu biti samo oni izdaci odvjetnika koji su nastali obavljanjem poslova koji se tiču zastupanja i sastavljanju podnesaka u raznim postupcima u kojima se ostvaruju pravni interesi osiguranika. Odvjetnički izdaci nastali u obavljanju poslova izvan takvih postupaka ne bi spadali u osigurateljno pokriće, ukoliko se osiguratelj izrijekom ne obveže na njihovo snošenje.

5. PRAKSA SUDA EUROPSKE UNIJE U POGLEDU ODVJETNIČKIH TROŠKOVA KAO RIZIKA U OPZ-U

Pred Sudom Europske unije (dalje: SEU) višekratno su bili postavljeni zahtjevi u pogledu priznanja odvjetničkih troškova kao pokrića OPZ-a. Najveći broj pitanja o kojima je SEU odlučivao odnosila su se na pravo slobodnog izbora odvjetnika a koje je osiguraniku pravne zaštite izričito priznaje europsko pravo,²⁷ odnosno na razna ograničenja toga prava koja su bila predviđena u uvjetima pojedinih osiguratelja. To je razumljivo ako se uzme u obzir činjenica da najveću stavku u pravnim troškovima predstavljaju upravo troškovi odvjetnika, pa osiguratelji pravne zaštite nastoje glede pokrića troškova odvjetnika postići određene uštede. SEU ne osporava osigurateljima takva nastojanja u uštedama, ali smatra da se pri tome ne smije ograničiti ili ugroziti pravo osiguranika na slobodan izbor odvjetnika (pravnog zastupnika).

Tako je SEU zauzeo stav da se radi o ograničenju prava na slobodan izbor odvjetnika te da su ništetne odredbe uvjeta osiguranja koje ovlašćuju osiguratelja pravne zaštite u slučajevima u kojima velik broj osiguranih osoba pretrpi štetu iz istog događaja (tzv. klauzule o masovnim štetama) da izabere jednog pravnog zastupnika koji će zastupati interese više osiguranih osoba (i time ostvario uštede u plaćanju troškova odvjetnika), već da to pravo isključivo pripada osiguraniku.²⁸ U jednom drugom slučaju, SEU smatra da postoji ograničenje prava na slobodan izbor odvjetnika, odnosno da je ono povrijeđeno kada je osiguratelj uvjetima osiguranja predvidio da neće isplatiti troškove odvjetnika ako u pojedinim pravnim postupcima nije obvezno zastupanje od strane odvjetnika (posrijedi je bio radni spor u Nizozemskoj) već da osiguranika može zastupati i savjetovati zaposlenik osiguratelja koji je pravne struke. Osiguratelj ipak može odlučiti da je

²⁷ Priznavanje pokrića troškova odvjetnika kojeg je sam osiguranik pravne zaštite izabrao izvorno je bilo priznato člankom 4 Direktive br. 87/344 EEZ-a, da bi kasnije pravo slobode izbora odvjetnika bilo uređeno u čl. 201 Direktive Solventnost II. Svrha priznavanja prava slobodnog izbora odvjetnika osiguraniku pravne zaštite nalazi se u sprječavanju jednostranog imenovanja odvjetnika od strane samog osiguratelja pravne zaštite a što može imati za posljedicu da interesi stranke (tj. osiguranika) ne budu adekvatno zaštićeni.

²⁸ Presuda od 10. rujna 2009., Eschig C-199/08, ECLI:EU:C:2009:538

u takvom slučaju za zastupanje interesa osiguranika potrebno ovlastiti vanjskog odvjetnika te bi tada bio obavezan preuzeti plaćanje odvjetničkih troškova. Time pravo na slobodan izbor odvjetnika ovisi o volji osiguratelja što je protivno smislu čl. 4. „stare“ Direktive 87/344/EEZ²⁹, odnosno čl. 201. sada važeće Direktive Solventnost II.

SEU također je imao prilike odlučivati i kada pravo na slobodan izbor odvjetnika nije povrijeđeno. Tako nije došlo do povrede prava osiguranika na slobodan izbor odvjetnika ako se osiguratelj uvjetima osiguranja obvezao snositi troškove odvjetnika čije je sjedište na području prvostupanjskog tijela koje vodi postupak ako na tom području postoji veći broj odvjetnika koje osiguranik može izabrati (u konkretnom slučaju radilo se o Beču). Plaćanje troškova odvjetnika čije je sjedište u mjestu prebivališta osiguranika, ali koje je značajno udaljeno od mjesta tijela koje vodi postupak (u konkretnom slučaju radilo se o mjestu koje je 600 kilometara udaljeno od Beča), samo bi uvećalo odvjetničke troškove (npr. troškove puta i dnevnica), a pravo na slobodan izbor odvjetnika nije bilo povrijeđeno jer je osiguranik mogao slobodno izabrati odvjetnika u mjestu u kojem se vodi prvostupanjski postupak (Beč).³⁰

Pored pitanja je li pravo na slobodan izbor odvjetnika ograničeno postupanjem društva za osiguranje ili nije, pred SEU pojavili su se i slučajevi u kojima su osiguratelji pravne zaštite uopće uskratili pokriće odvjetničkih troškova. Dakle, ne samo da osiguraniku nije bio omogućen slobodan izbor odvjetnika, već društva za osiguranje u pojedinim situacijama uopće nisu pristala platiti iznose odvjetničkih troškova. U konkretnim slučajevima bilo je sporno mogu li se pravni postupci pred određenim javnim tijelima smatrati kao postupci u kojem je osiguraniku potrebno priznati pravo na zastupanje od strane odvjetnika, s obzirom da je očito kako se ne radi o sudskim postupcima, no dvojbeno je bilo radi li se i o upravnim postupcima (glede kojih je europskim pravom također priznato pravo osiguraniku na slobodan izbor odvjetnika).³¹ SEU je u donošenju zaključka ponajprije krenuo od stava da pojam „upravni postupak“ u smislu Direktive o OPZ-u treba tumačiti suprotno od pojma „sudski postupak“. Drugim riječima, svaki postupak u kojem se utječe na prava ili se odlučuje o pravima osiguranika a koji nije sudski postupak, spada u upravne postupke, a to znači da se osiguraniku trebaju priznati troškovi odvjetničkog zastupanja u jednom takvom upravnom postupku. SEU pritom je naglasio da cilj odredbe Direktive o pravu osiguranika na slobodan izbor odvjetnika široka zaštita interesa ugovaratelja osiguranja/osiguranika. Iz ovakvog stava SEU dalo bi se naslutiti da se u bilo kojem pravnom postupku pred nadležnim javnim tijelima a u kojima se odlučuje o pravima osiguranika, trebaju priznati troškovi odvjetničkog zastupanja koje će potom biti obavezan snositi osiguratelj pravne zaštite ukoliko je takvo pokriće ugovoreno.

29 Presuda od 7. studenog 2013., Sneller C-422/12, ECLI:EU:C:2013:717

30 Presuda od 26. svibnja 2011., Stark C-293/10 ECLI:EU:C:2011:355

31 Presuda od 7. travnja 2016., Massar C-460/14, ECLI:EU:C:2016:216 i Presuda od 7. travnja 2016., Achmea C-5/15, ECLI:EU:C:2016:218,

6. ZAKLJUČAK

OPZ-om osiguratelj preuzima rizik nastanka pravnih troškova koji pogađaju osiguranika kada se nalazi u situaciji da mu je potrebna pravna pomoć. Iz svote osiguranja nadoknađuju svi troškovi potrebni osiguraniku za ostvarivanje potrebne pravne zaštite, među kojima su odvjetnički troškovi oni koji su najviši. Kada govorimo o parničnom postupku, osigurateljnim pokrićem pravne zaštite obuhvaćeni su i troškovi protivne strane koje je prema procesnim pravilima dužan nadoknaditi osiguranik kao stranka u parničnom postupku, a među koje također spadaju i troškovi odvjetnika. Jedino pokrićem svih navedenih troškova omogućiti će se zadovoljenje potrebe osiguranika za potpunom pravnom zaštitom u parničnom postupku.

Ne postoji tzv. opće osigurateljno pokriće pravne zaštite za sve eventualne situacije u kojima može doći do potrebe za pravnom pomoći osiguraniku, već se ono ugovara za pojedine pravne odnose, pravna područja ili djelatnosti osiguranika u kojima se može pojaviti potreba za pravnom pomoći. Naknada odvjetničkih troškova (kao i ostalih pravnih troškova) iz osigurateljnog pokrića temelji se na načelima: 1) svrsishodnosti i 2) legalnosti. Prvo znači da se nadoknađuju samo nužni troškovi odvjetnika (a to su oni koji se odnose na poduzimanje onih pravnih radnji glede kojih postoji tzv. dostatni izgled za uspjeh te ako se takve pravne radnje ne poduzimaju iz objijesti). Drugo znači da se naknada odvjetničkih troškova temelji na propisima procesnih zakona o dužnosti naknade troškova postupaka i na propisima koji uređuju visinu i sadržaj odvjetničkih troškova (npr. Zakon o parničnom postupku, Odvjetnička tarifa, i dr.). Posljedica navedenih načela je da osiguratelj pravne zaštite može kontrolirati isplatu iznosa pojedinih odvjetničkih (ali i ostalih pravnih) troškova, odnosno može odbiti zahtjev za isplatom (pokrićem) onih odvjetničkih troškova koji ne bi bili u skladu sa procesnim propisima te oni koji ne bi bili svrsishodni. Ako se procesna radnja pokaže uspješnom (svrsishodnom), a osiguratelj nije udovoljio zahtjevu za isplatom troškova nastalih poduzimanjem takve procesne radnje, bit će dužan nadoknaditi trošak njezinog poduzimanja.

U praksi SEU razvidno je da osiguratelji nastoje ostvariti određene uštede u plaćanju odvjetničkih troškova, iz razloga što na njih otpada najveći dio od svih ostalih parničnih ili pravnih troškova s kojima je suočen osiguranik. Iz analizirane prakse uočava se da do uštede u plaćanju odvjetničkih troškova dolazi na dva načina. Prvi je da se osiguraniku ne prizna pravo na slobodan izbor odvjetnika, odnosno da sam osiguratelj pravne zaštite „nametne“ osiguraniku odvjetnika čiji bi troškovi zastupanja bili niži. Drugi način je da se osiguraniku u određenim pravnim postupcima pred javnim tijelima uopće ne priznaje pravo na odvjetničku pomoć od strane osiguratelja pravne zaštite, a time i na postojanje odvjetničkog troška. SEU jasno je dao do znanja da je takva praksa osiguratelja protivna pravu na slobodan izbor odvjetnika kao temeljnog prava osiguranika u OPZ-u priznato, najprije ranijom Direktivom 87/344/EEZ, a potom i, sada važećom Direktivom Solventnost II. Ujedno se naglašava da je cilj direktiva široka zaštita pravnih interesa osiguranika što ima za posljedicu priznavanje prava na odvjetničko zastupanje, pa posljedično i priznavanje prava na pokriće odvjetničkih troškova

u svim postupcima pred javnim tijelima u kojima se donose odluke koje utječu na prava osiguranika. S druge strane, osigurateljima se priznaje da imaju pravo utjecati na smanjenje visine odvjetničkih troškova koje su dužni plaćati, ali ne na tako da ograniče slobodu izbora odvjetnika (primjerice, da se sloboda izbora odvjetnika ograniči samo na području mjesne nadležnosti suda koji vodi postupak, što prema stavu SEU nije protivno europskom pravu).

Summary: *Lawyers' fees may impose a significant financial burden upon parties pursuing their rights in court proceedings. Legal expense insurance shifts that financial burden to the insurer, which makes it financially easier for parties to conduct civil procedures and enables them to pursue their rights. The insurer compensates for legal costs according to the provisions of procedural acts, as well as regulations determining the amount and content of lawyers' fees. To begin with, the paper gives an analysis of how German legal expenses insurers and the insurers in other countries cover lawyers' fees. With that in mind, the author continues the paper by tackling the issue of covering the risk of legal expenses with respect to Croatian law (remuneration for undertaken actions, the amount of costs) which legal expenses insurers must take into consideration. To conclude with, the paper gives an overview of the case law of the Court of Justice of the European Union, focusing on the cases where the issue at stake was the insured's right to compensation for lawyers' fees out of insurance coverage.*

Keywords: *legal expense insurance, insurance terms and conditions, lawyers fees, insured risk, comparative law.*

Navedeni izvori i korištena literatura

Boni, Zeus, Ennio (2003), Tutela Giudiziaria, DAS: Verona

Bühren Van, Hubert i Helmut Plote. *ARB Rechtsschutzversicherung Kommentar*, München: Verlag C. H. Beck, 2007.

Buschbell, Hans i Manfred Hering. *Handbuch Rechtsschutzversicherung*, 3. Aufl., Bonn: Anwaltpraxis Deutscheranwaltverlag, 2007.

Direktiva EU br. 87/344/EEZ, od 22. lipnja 1987., o ujednačavanju zakonskih, podzakonskih i upravnih akata koji se odnose na osiguranje troškova pravne zaštite, OJ L 185, 04.07.87, p. 0077-0080.

Direktiva EU 2009/138/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 25. studenoga 2009. o osnivanju i obavljanju djelatnosti osiguranja i reosiguranja (Solventnost II) (preinačeno) (Tekst značajan za EGP), specijalno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 06, svezak 10, P. 153 – 307.

Harbauer, Walter. *Rechtsschutzversicherung: Kommentar zu den Allgemeinen Bedingungen für die Rechtsschutzversicherung (ARB 75 und ARB 94/2000)*. 7. völlig neu bearbeitete Aufl. München: Verlag C. H. Beck, 2004.

Ivanjko, Šime, „Osiguranje pravne zaštite“, *Zbornik radova „Aktualnosti*

građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse, Mostar, 3, (2005): 39-49

Kilian, Matthias (1999), Determinanten des europäischen Rechtsschutzversicherungsmarkts, *Zeitschrift für gesamte Versicherungswissenschaft*, 88 (1), str. 23-60

Moerland, Jan (2006), Legal Protection Insurance in the Netherlands: Effective and Efficient Access to the Law, u: RIAD Congress in Paris, 22.09.2006., http://www.riad-online.eu/fileadmin/documents/homepage/events/past_events/Paris/Moerland_en.pdf str. 1- 14. (14.8.2019).

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, NN, Međunarodni ugovori, dalje u tekstu: MU, br. 18/97, 6/99 - pročišćeni tekst, 8/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06 i 2/10.

Pavić, Drago. *Ugovorno pravo osiguranja*, Zagreb: Tectus, 2009.

Presuda od 10. rujna 2009., *Eschig* C-199/08, ECLI:EU:C:2009:538

Presuda od 26. svibnja 2011., *Stark* C-293/10 ECLI:EU:C:2011:355

Presuda od 7. studenog 2013., *Sneller* C-422/12, ECLI:EU:C:2013:717

Presuda od 7. travnja 2016., *Massar* C-460/14, ECLI:EU:C:2016:216

Presuda od 7. travnja 2016., *Achmea* C-5/15, ECLI:EU:C:2016:218

Rechtsanwaltsvergütungsgesetz, BGBl. 2004., I S. 718, pročišćeni tekst od 15. 3. 2022, BGBl. I S. 610.

Rechtsschutzversicherung, Ein europäischer Vergleich und Vorschlag eines Schiedsverfahrens, Verlag Versicherungswirtschaft: Karlsruhe.

Schilasky, Olaf. *Einschränkung der freien Rechtsanwaltswahl in der Rechtsschutzversicherung*. Karlsruhe: Verlag Versicherungswirtschaft, 1998.

Schröder-Frerkes, J. H. Alexander (1991), Konfliktbeilegungsmechanismen in Rechtsschutzversicherung, Ein europäischer Vergleich und Vorschlag eines Schiedsverfahrens, Tarifa o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika od 27. listopada 2012., *Narodne novine*, br. 142/12, 103/14., 118/14., 107/15., 37/22

Ustav Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

Versicherungsvertragsgesetz, BGBl. 2007., I, 2631., zadnja izmjena BGBl. 2021., I S. 2754.

Vičić, Arno, „Nagrada i naknada troškova hrvatskih odvjetnika“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 38, br. 1 (2001):133-135.

Werner, Jürgen (1985), Die Rechtsschutzversicherung in Europa, Eine Studie über die geschichtliche und wirtschaftliche Entwicklung sowie über die Versicherungsbedingungen der Rechtsschutzversicherungen in Europa, Verlag

Versicherungswirtschaft: Karlsruhe,

Zakon o odvjetništvu, Narodne novine, br. 9/94., 117/08., 50/09., 75/09., 18/11.,
126/11

Zakon o osiguranju, Narodne novine, br. 30/15., 112/18., 63/20, 133/20